

Utvärdering av *Börja prata*

- Ett samverkansprojekt mellan socialtjänsten & barn-
och ungdomsverksamheten i Laholms kommun

Målområdet *Barn och unga* i Laholms kommuns verksamhetsplan har utgått ifrån en kommunövergripande ambition att främja det psykiska välbefinnandet bland barn och ungdomar. Insatsen *Börja prata* har initierats utifrån ett brukarperspektiv med samma ambition. Numera ingår *Börja prata* som en del i det övergripande målområdet med syftet att få ungdomar att prata mer om psykisk ohälsa och missbruk, att ge kunskap om var man kan vända sig om man behöver stöd eller hjälp samt att informera om socialtjänstens arbete. Projektet involverar ungdomsteamet och familjeenheten från socialtjänsten, pedagoger, rektor och elevhälsan på medverkande skolor och riktar sig till elever i årskurs 5.

Högskolan i Halmstad har på uppdrag av socialtjänsten och barn- och ungdomsverksamheten i Laholms kommun utvärderat genomförandet av *Börja prata* på tre skolor under läsåret 2018/19.

Kontaktperson Laholms kommun:

Ingrid Gustavsson, enhetschef familjehem & familjerätt, ingrid.gustavsson1@laholm.se

Författare av utvärderingen & kontaktperson Högskolan i Halmstad:

Mikael Ahlberg, Leg. Sjuksköterska & doktorand i hälsa & livsstil, mikael.ahlberg@hh.se
Handledare i utvärderingsarbetet; Jens Nygren, professor i hälsoinnovation, och Petra Svedberg, professor i omvårdnad

Utvärderingen omfattar genomförande av *Börja prata vid* Parkskolan HT18, Veingeskolan och Våxtorpskolan VT19

Bakgrund

Uppskattningsvis 17 procent av barn och ungdomar i Sverige lever idag i familjer där minst en av föräldrarna lider av antingen psykisk ohälsa eller någon form av missbruk, som är så pass allvarlig att de vårdats på sjukhus (Folkhälsomyndigheten, 2016). Det innebär att så är fallet för omkring fyra elever i en vanlig skolklass på 25 elever.

Ibland dessa barn och ungdomar ses en förhöjd risk att utsättas för våld eller hot om våld i familjen, eller att bevittna familjemedlemmar som drabbas. Forskning visar även en ökad risk för anknytningsproblem, stressrelaterade sjukdomar, depression eller ångestproblematik (Lander, Howsare, Byrne, 2013), samt en högre risk att själva utveckla ett missbruk eller psykisk ohälsa när de blir äldre (Barnard, McKeganey, 2004; Solis, Shadur, Burns, Husson, 2012). I socialtjänstens uppdrag ingår det att värna om människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet (SFS, 2001:453). När det handlar om barn så ska socialtjänsten alltid utgå från barnets bästa, vilket innebär att i första hand försöka hjälpa och stärka hela familjen tillsammans. Skolans uppdrag syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden (SFS, 2010:800). Målsättningen är att alla elever ska ges möjlighet att utvecklas och lära sig så mycket som möjligt under sin skoltid. De bästa förutsättningarna för det får eleverna i en skolmiljö som är stimulerande, trygg och hälsosam.

Skolan och socialtjänsten ansvarar tillsammans för projektet *Börja prata*. Med stöd av både Familjeenheten inom socialtjänsten och Elevhälsan drivs nu projektet med berörda skolor och dess medarbetare för att sprida kunskap om psykisk ohälsa, missbruk och andra missförhållanden. Ungdomsteamet är den del av Familjeenheten som arbetar förebyggande för att barn och ungdomar inte ska fara illa eller hamnar i utanförskap.

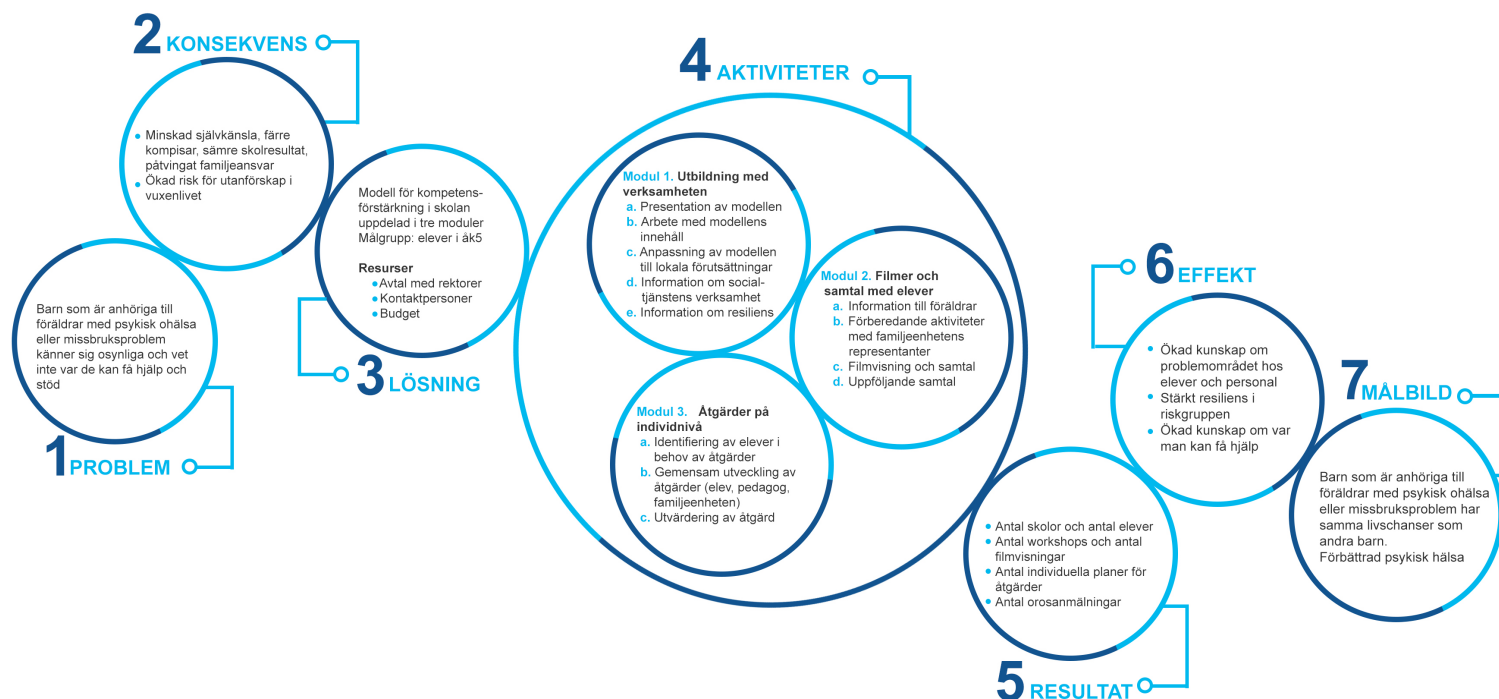
Specifika syften för Börja prata:

- Förbättra psykisk hälsa samt förebygga och minska psykisk ohälsa över tid.
- Att få barn och ungdomar att börja prata om psykisk ohälsa och hur det är att ha anhöriga med psykisk ohälsa eller missbruk samt var man kan vända sig för att få hjälp.
- Att visa att det är ok att prata om psykisk ohälsa och missbruk, både som barn och som vuxen.
- Att visa att det finns hjälp att få för barn som utsätts för våld, psykisk ohälsa eller som har anhöriga med ett missbruk.
- Att öka barns kunskap om ämnet samt socialtjänstens uppdrag.
- Att öka och förbättra samarbetet mellan socialtjänst, skola och elevhälsa.

Utvärderingens utformning

Högskolan i Halmstad fick uppdraget att göra en oberoende utvärdering av projektet. Utifrån projektets syften fördes en dialog mellan Laholms kommun och Högskolan i Halmstad som utmynnade i en gemensamt framtagen planeringsmodell som beskriver och tydliggör projektets målbild utifrån ett avgränsat problem samt den föreslagna lösningens olika aktiviteter och hur dessa ska utvärderas på resultat respektive effektnivå.

BÖRJA PRATA PLANERINGSMODELL

Urval

76 elever fördelat på tre klasser i årskurs 5 deltog i genomförandet vid Parkskolan i Laholms kommun under HT18. Vid Veingeskolan och Våxtorpskolan i årskurs 5 deltog ca 100 elever under VT19. Sammanlagt inkluderades under läsåret 18/19 omkring 175 av kommunens totalt 270 elever i årskurs 5 i projektet. Sammansättningen av elever vid de tre skolorna är representativ för den variation av socioekonomiska förutsättningar och bakgrund som återfinns i andra kommuner i Sverige med likvärdigt antal invånare.

Genomförande av Börja prata

Ett inledande planeringsmöte genomförs med rektor, mentorer (pedagoger), elevhälsa samt med socialsekreterare, medarbetare från ungdomsteamet och familjeenheten och representant för projektets styrgrupp. Vid ett senare tillfälle presenteras projektet för övrig personal på skolan samt ges information om socialtjänstens verksamhet. Representant från elevhälsan föreläser även om resiliens/motståndskraft

- Cirka fyra veckor innan första filmvisningsdagen presenterar sig medarbetare från ungdomsteamet och familjeenheten samt elevhälsans kurator i aktuella skolklasser.
- Löpande fram till filmvisningsdagen vistas ungdomsteamet på skolan i samband med raster och luncher för att skapa trygghet och goda relationer med eleverna.
- Cirka två veckor innan filmvisningsdagen träffar ungdomsteamet aktuella klasser och genomför samarbetsövningar på ett lekfullt sätt.

Först filmvisningstillfället:

- Introduktion – Syftet med projektet, ungdomsteamets fältarbetare ihop med familjeenhetens behandlare och kurator inom elevhälsan presenterar sig. Information ges om socialtjänstens ansvar och vilket stöd som kan erbjudas samt kurators roll.
- Filmvisning – Introduktion av ämnet missbruk och visning av film.
- Diskussion – Klassen delas upp i grupper där det med hjälp av diskussionskort pratas och reflekteras kring filmen och ämnet missbruk.
- Brainstorming – Alla elever får möjlighet att på tavlan skriva olika sätt och strategier kring hur man kan göra för att må bra.

Andra filmvisningstillfället:

- Tillbakablick och tankar från första tillfället.
- Filmvisning – Introduktion av ämnet psykisk ohälsa och visning av film.
- Diskussion – Klassen delas upp i två grupper där det med hjälp av diskussionskort pratas och reflekteras kring filmerna och ämnet psykisk ohälsa.
- Fyrahörnsövningar – Reflektionsfrågor kopplade till psykisk ohälsa och missbruk.
- Avslutning – Information om familjeenhetens gruppverksamhet ("Stammen") för barn i familjer där det förekommer psykisk ohälsa, missbruk och/eller våld. Det delas även ut broschyrer och telefonnummer dit barnen kan vända sig om de behöver hjälp.

Efter filmvisningstillfällena:

- Dagen efter filmvisningstillfällena kommer medarbetare från ungdomsteamet och familjeenheten och äter lunch tillsammans med eleverna och deltar på rasten.
- Veckan efter andra filmvisningstillfället kommer vid ett tillfälle medarbetare från ungdomsteamet och familjeenheten åter och äter lunch tillsammans med eleverna och deltar på rasten.
- Cirka två veckor efter andra filmvisningstillfället görs en uppföljning och utvärdering av projektet tillsammans med rektor, mentorer, elevhälsa och medarbetare från ungdomsteamet och familjeenheten.
- Ungdomsteamet deltar vid raster några tillfällen efter filmvisningstillfällena.

Resultat

För att utvärdera *Börja prata* användes sex olika metoder:

1. Checklistor för att bedöma följsamheten i modul 1 & 2.
2. Elever fick svara på en enkät före och efter genomförandet. Enkäten är ett standardiserat instrument (Kelly, Fitzgerald, Dooley, 2017) som mäter resiliens, dvs hur en person hanterar svåra omständigheter eller påfrestningar. Enkäten innehåller 20 påståenden med svarsalternativ på en femgradig skala från "Stämmer inte alls" till "Stämmer helt", vilket ger en summerad poäng på 20-100.
3. Elever från klasserna intervjuades enskilt om hur de upplevt genomförandet.
4. Muntlig utvärdering och diskussion i projektgruppen (socialtjänsten, pedagoger, elevhälsa, rektor).
5. Enskilda intervjuer med pedagoger om sin upplevelse av *Börja prata*.
6. Gruppintervju med styrgruppen.

1. Checklistorna visade på en god följsamhet vid de tre genomförandena. Frågetecken eller kommentarer rörde främst frånvaro av enstaka personal vid informationsträffar i modul 1 eller justeringar i tidsplaneringen.

2. Det var totalt 130 elever vid de tre skolorna som svarade på enkäten en vecka före och sedan ett par veckor efter projektets genomförande, vilket innebar att omkring 40 elever föll bort. Anledningar till bortfall var att elever valde att ej fylla i enkäten eller att de var frånvarande vid minst ett av tillfällena då enkäten fylldes i. Vid Parkskolan var det 69 elever som svarade på enkäten. Resultaten visade positiva effekter i de aspekter som hade högst relevans för målsättningen av *Börja prata*. Andelen elever som höll med om påståendet "Jag har alltid någon som kan hjälpa mig när jag behöver det" ökade efter genomförandet och ökningen var störst bland flickor. Detsamma gällde för påståendet "Mina vänner håller alltid ihop" (se Tabell 1). I övrigt syntes ingen generell ökning i resiliens hos eleverna efter genomförandet. Översatt till totalpoäng på enkäten var genomsnittet 86,7 före och 85,5 efter genomförandet, en förändring som inte var statistiskt signifikant.

Tabell 1. Andel elever i procent som svarade "stämmer/stämmer helt" före och efter genomförandet vid Parkskolan.

	<i>"Stämmer/Stämmer helt"</i>					
	Flickor		Pojkar		Totalt	
	Före	Efter	Före	Efter	Före	Efter
<i>"Jag har alltid någon som kan hjälpa mig när jag behöver det"</i>	83%	97%*	85%	92%	84%	94%
<i>"Mina vänner håller alltid ihop"</i>	71%	83%	79%	89%	75%	86%

* Statistiskt signifikant ökning.

Vid Veingskolan och Våxtorpskolan såg resultaten annorlunda ut. Hos de totalt 61 elever som svarade på enkäten kunde en generell ökning av resiliens utifrån enkätsvaren fastställas. Översatt till totalpoäng hos eleverna så ökade genomsnittet från 80,3 till 85,2 efter genomförandet och kunde ses hos både flickor och pojkar. Den här ökningen var statistiskt signifikant.

Sammantaget på de tre skolorna är det värt att lyfta några aspekter. Andelen elever som höll med om påståendet "Jag har några vänner/familj som verkligen bryr sig om mig" ökade efter genomförandet. Detsamma gällde för påståendet "Jag har alltid någon som kan hjälpa mig när jag behöver det" (se Tabell 2). Viktigt att notera är även minskningen av andelen elever som upplevde att inga vänner eller familj brydde sig om dem, eller som kände att de inte hade någon att vända sig till om de behövde hjälp, efter Börja prata (se Tabell 2). När enkätsvar från alla tre skolorna analyserades tillsammans kunde ingen statistiskt signifikant ökning av resiliens säkerställas.

Tabell 2. Andel elever fördelat på svarsalternativ före och efter genomförandet vid Parkskolan, Veingskolan och våxtorpskolan.

	Före			Efter		
	Stämmer/ stämmer helt	Varken eller	Stämmer inte alls/ stämmer inte	Stämmer/ stämmer helt	Varken eller	Stämmer inte alls/ stämmer inte
Flickor n=70						
<i>"Jag har några vänner/familj som verkligen bryr sig om mig"</i>	96%	4%	0%	100%	0%	0%
<i>"Jag har alltid någon som kan hjälpa mig när jag behöver det"</i>	90%	7%	3%	94%	6%	0%
Pojkar n=60						
<i>"Jag har några vänner/familj som verkligen bryr sig om mig"</i>	90%	8%	2%	94%	6%	0%
<i>"Jag har alltid någon som kan hjälpa mig när jag behöver det"</i>	86%	12%	2%	92%	7%	1%
Totalt n=130						
<i>"Jag har några vänner/familj som verkligen bryr sig om mig"</i>	93%	6%	1%	97%	3%	0%
<i>"Jag har alltid någon som kan hjälpa mig när jag behöver det"</i>	88%	10%	2%	93%	6%	1%

3. Intervjuer genomfördes med sammanlagt 14 elever fördelat mellan de tre skolorna efter genomförandet. Här framkom det att upplevelsen av projektets olika delar var genomgående positiv. Samarbetslekar, filmerna och de efterföljande gruppsamtalen lyftes som bra, utmanande och spännande. Eleverna berättade om en ökad förståelse för att alla inte har det så bra hemma, hur viktigt det är att våga fråga om man tror att en kompis mår dåligt samt vikten av att berätta för någon vuxen när det handlar om allvarliga saker. Någon elev berättade hur positivt det var att hela klassen pratade tillsammans och att när någon började så vågade nästan alla prata. Eleverna lyfte även en ökad kunskap om socialtjänstens arbete och en vetskap om hur de ska gå tillväga om de behöver stöd eller hjälp. Flera elever önskade en högre närvaro av ungdomsteamets medarbetare på raster i framtiden och lyfte den nyskapade personliga relationen till dem som viktig och givande. Slutligen lyfte flera elever att de fått en ökad kunskap om psykisk ohälsa och missbruk generellt.

”Ja, nu vet jag liksom att inte alla har det så bra som jag har det... jag var ganska kaxig och skröt mycket innan men det har jag slutat med nu eftersom andra kanske blir ledsna.”

”Jag tyckte att det var bra att mina klasskamrater var öppna med vad som hänt... Men jag tyckte inte att det var bra att det liksom verkligen hänt... nåt hemskt eller ja...”

”Du ska liksom inte hålla det inne om det hänt något, utan du ska säga till någon på direkten, föräldrarna... lärarna eller någon man litar på...”

”Det var bra att alla i klassen var med när vi pratade, när andra öppnade sig blev det lättare för mig... jag blev förvånad över att alla i klassen ville vara med...”

4. Vid den muntliga utvärderingen lyfte pedagoger från samtliga tre skolor att projektet mottagits positivt av eleverna. Ett arbetslag upplevde att arbetsbelastningen under perioden hade varit hög vilket till viss del hade påverkat deras engagemang. Ett annat arbetslag lyfte positiva aspekter såsom att de upplevde att elever anförtrött sig till medarbetare från ungdomsteamet och att det inneburit att någon familj fått stöd och hjälp. Ett arbetslag poängterade vikten av att elever får reda på vad tystnadsplikt och orosanmälan innebär samt vilka roller pedagoger och elevhälsa har i skolan. Flera pedagoger såg positivt på det ökade samarbetet mellan socialtjänst, elevhälsa och pedagoger som projektet inneburit och framhävde att ett fortsatt gott samarbete är önskvärt och nödvändigt.

Elevhälsan vid en av skolorna framhävde det positiva i att elever fått prata om psykisk ohälsa och sätta ord på sådant som de vanligtvis kanske håller inom sig. Elevhälsan såg även positivt på det förbättrade samarbetet med socialtjänsten som projektet inneburit. Samtidigt tydliggjordes elevhälsans olika professioner för eleverna i och med projektet vilket uppfattades som positivt både av elever och av elevhälsan själva.

Medarbetare från ungdomsteamet och familjeenheten upplevde genomförandena i klassrummen som positiva. Samtal och diskussion efter filmvisningarna var på en lagom nivå och de elever som ville dela med sig gavs den möjligheten. Det upplevdes som positivt med gruppindelningar vid samtalen då det främjade samtalsklimatet. Vikten av pedagogernas närvaro under sessionerna framhölls, dels för att pedagogerna skulle få insikt i projektet men även som ett stöd för eleverna. Sammanfattningsvis kan tilläggas att upplevelserna av genomförandena, deras vinster och tillkortakommanden till stor del delades av pedagoger, elevhälsa och medarbetare från familjeenheten och ungdomsteamet.

5. Vid enskilda intervjuer med pedagoger som deltagit vid genomförandet uttrycktes att eleverna hade fått mer kunskap om psykisk ohälsa och missbruk och om socialtjänstens roll. Emellertid var det svårare att ge konkreta exempel på hur det yttrade sig. En pedagog upplevde ett mer öppet klimat när det gällde att prata om psykisk ohälsa och en ökad benägenhet bland eleverna att vända sig till kuratorn för stöd. En annan pedagog beskrev det som ett frö som såddes hos eleverna, effekten kanske inte syntes direkt men förhoppningsvis i framtiden. Samarbetet med elevhälsa och socialtjänst lyftes av flera pedagoger som positivt, med önskan om långsiktighet och en ökad närvaro.

Det framkom även att pedagogerna hade reflekterat över sin egen roll som en naturlig vuxen för eleverna att gå till för råd eller stöd, både utifrån sin professionella roll som lärare men även i relation till kurator och övriga professioner inom elevhälsan. En pedagog uttryckte det som att denne fått mer mod och självförtroende, medan en annan till en början blivit överväldigad av allt som ingår i lärarrollen för att sedan finna trygghet i rutiner och stödet från medarbetare.

6. I gruppintervjun med styrgruppen lyftes de samlade erfarenheterna från genomföranden av projektet. Erfarenheterna belyser några faktorer som dels kan främja ett framgångsrikt genomförande men som även kan beskrivas som barriärer.

Främjande faktorer eller barriärer

- Det första mötet. En av de svårare utmaningarna visade sig vara att överhuvudtaget få möjligheten att genomföra projektet vid någon av skolorna i kommunen. Styrgruppen mötte initialt en rädsla och oro för att projektet skulle kunna göra mer skada än nytta. Det uttrycktes dels att målgruppen, 11-åringar, var för unga för att utsättas för frågeställningar om psykisk ohälsa och missbruk i familjen och dels farhågor för vems ansvar det var att hantera de eventuella konsekvenser som projektet kunde resultera i. Styrgruppen fick efter det första mötet en förståelse för att en del av den initiala rädslan och oron var kopplad till vuxnas erfarenheter av egen eller närståendes psykiska ohälsa eller missbruk, erfarna som barn eller vid vuxen ålder. Lyhörddhet och flexibilitet vid kommande möten gav styrgruppen möjlighet att förmedla projektet på ett sådant sätt att det uppstod en förståelse för projektets syfte, en trygghet i gruppen och grundläggande tillit mellan de inblandade samt en samsyn kring projektets aktiviteter och målbild.
- Samarbetet mellan socialtjänst, skola, elevhälsa. Det är av yttersta vikt att det innan råder en samsyn kring roller, involvering, genomförande och målbild innan eleverna involveras i genomförandet. En förutsättning för detta är tydlighet i information innan och under uppstart samt att det förankras i ledning och medarbetare.
- Gruppdynamik och hierarki. Såsom i allt tvärprofessionellt arbete och verksamhetsförlagda projekt finns det risk för att det uppstår informell hierarki där någon känner sig underlägsen någon annan, eller tvingad till deltagande, vilket kan orsaka bristande engagemang och en destruktiv gruppdynamik. Ett sätt att motverka detta är att styrgruppen är lyhörda innan genomförandet samt säkerställer att inblandade är överens om rollfördelning och ansvar; liksom vilken person medarbetare ska vända sig till med frågeställningar under projektets gång.
- Förberedande utbildning. Innan projektet startar så bör skolledning, pedagoger och personal inom elevhälsan få samma information, utbildning och möjlighet till dialog för att säkerställa samsyn om problemområdet. Det minskar risken för missförstånd och stärker gruppen som helhet i sitt samarbete och i kommunikation och bemötande med elever.
- Förståelse och respekt för varandras uppdrag. En främjande faktor är dialogen mellan skola och socialtjänst innan genomförandet av projektet. En öppenhet inför att alla medarbetare, skolor och organisationer är olika samt att det kan finnas en bristande insikt i varandras professioner; ökar chansen till att frågeställningar lyfts och motverkar missförstånd som kan försvåra genomförandet i ett senare skede.

Utvecklingsområden & önskemål

Projektet genomfördes enligt plan sett utifrån den information som inhämtades genom checklistorna, emellertid uppdagades några utvecklingsförslag i samband med utvärderingsarbetet. Samtliga punkter har förankrats och diskuterats i projektgruppen. Förslagen beaktas vid framtida genomföranden och viss förändring är redan genomförd.

- Att ytterligare förtydliga roller, involvering och ansvar före, under och efter genomförandet av projektet.
- Att förtydliga den information som ges till elever vad gäller tystnadsplikt och orosanmälningar.
- Att genomföra sessionerna innan skollunchen för att ge möjlighet till reflektion och diskussion innan eleverna går hem för dagen.
- Att öka närvaron från ungdomsteamet efter avslutat projekt för att bibehålla den etablerade relationen långsiktigt.
- Att introducera ett skriftligt komplement till muntliga diskussioner för att främja möjligheten för alla elever att dela med sig av tankar och erfarenheter som kan vara svåra att prata om.
- Att ansvar för genomförande av utvärdering ligger externt och är mer långsiktig för att belysa eventuella positiva effekter som inte ses omedelbart efter genomförandet.
- Att se över enkäten som används i utvärderingssyfte eller hitta ett alternativ som har fokus på aspekter av resiliens mer relaterade till projektets syfte.

Diskussion

Resiliens och psykisk hälsa hos barn och ungdomar

Resiliens, eller motståndskraft, har beskrivits som en process där utveckling och förändring sker genom en interaktion av riskfaktorer, skyddande faktorer och erfarenheter under hela livet. Kapaciteten att hantera utmaningar är speciellt föränderlig under pubertetsåren då varje utvecklingsfas presenterar nya komplexa utmaningar (Armstrong, Birnie-Lefcovitch & Ungar, 2005). Forskning kan konstatera ett samband mellan resiliens och psykisk ohälsa bland ungdomar samt att resiliens är något som går att påverka genom interventioner (Dray et al., 2017). Bland barn och ungdomar är missförhållanden i hemmet en av de starkaste riskfaktorerna för att utveckla psykisk ohälsa (WHO, 2018) och påverkar negativt barnets resiliens (Armstrong, Birnie-Lefcovitch & Ungar, 2005). Faktorer som kan skydda mot negativ påverkan eller stärka resiliens är exempelvis vuxna utanför familjen som barnet litar på, nära vänner samt en förekomst av struktur och regler (Höjer & Johansson, 2012). Med hänsyn till det har skolan stor potential som en arena där barn och ungdomars resiliens kan stärkas. Skolan kan erbjuda eleverna struktur, en "paus" från det jobbiga och en känsla av att vara som alla andra, där en närvarande och stöttande vuxen kan fungera som en extraförälder för de barnen med en problematisk hemsituation (Höjer & Johansson, 2012).

Resultatet från den här utvärderingen visar att Börja prata har potential att kortsiktigt stärka elevernas resiliens. Emellertid behövs fler genomföranden och en mer långsiktig utvärderingsstrategi för att utvärdera huruvida det är effekter som kvarstår i framtiden samt om och i sådana fall hur sambandet med psykisk hälsa påverkas. Två faktorer som ytterligare kan förklara de positiva upplevelsorna av Börja prata som beskrivs i den här utvärderingen, belyses i nyligen publicerad forskning. Studien av Fenwick-Smith, Dahlborg och Thompson (2018) studerade ett stort antal skolbaserade interventioner vars syfte var att stärka barns resiliens och psykiska hälsa kunde konstatera framför allt två framgångsfaktorer. Dels att pedagogerna är involverade i genomförandet på ett mer eller mindre aktivt sätt. Det skapar ett större engagemang bland elever och tydligare effekter. Den andra faktorn är flexibilitet, dvs att det finns utrymme för att anpassa projektet till önskemål från rektor, pedagoger och elevhälsa gällande tider, sessioner, möten mm. Även detta har visat sig påverka engagemang, genomförande och möjligheterna till långsiktig implementeringen av arbetssätt (Fenwick-Smith, Dahlberg & Thompson, 2018).

Ett långsiktigt perspektiv

En aspekt som är värd att diskutera utifrån ett långsiktigt perspektiv är möjligheterna till att bibehålla och vidareutveckla den samverkan och det förbättrade samarbetet mellan pedagoger, elevhälsa och socialtjänsten som den här utvärderingen visar att projektet medför. Utbildningsdepartementet lyfte år 2017 fram just brister i samverkan och strukturella hinder som orsaker till att tidiga och nödvändiga insatser dröjer vilket resulterar i onödigt lidande för barn och ungdomar (Regeringen, 2017). Som ett svar på det ger Börja prata inte bara en ökad insikt i andra professioners arbetsuppgifter, ansvar och arbetssätt, utan kan även främja mer informella och personliga, tvärprofessionella relationer som i sin tur har potential att generera positiva konsekvenser för barn och ungdomar långt fram i tiden om de underhålls på rätt sätt.

Som en av förutsättningarna för att bibehålla och vidareutveckla det ökade och förbättrade samarbetet rekommenderas en ny funktion/roll inom kommunen som har ett övergripande perspektiv med fokus på att främja barns psykiska hälsa och välbefinnande genom samarbete mellan skola, elevhälsa och socialtjänst. Den nya funktionen skulle vid sidan av samverkansarbete ansvara för att initiera och samordna fortsatta genomföranden av Börja prata och utveckla utvärderingsarbetet för att inkludera långsiktiga effekter av projektet.

Utvärderingsarbetet såsom det ser ut idag har stor potential att utvecklas med ett mer långsiktigt fokus och därmed också en möjlighet till fortsatt forskningsanknytning. En sådan forskningsanknytning skulle kunna utformas utifrån de målsättningar som projektet har och involvera fler aspekter, vid sidan om resiliens, som är av intresse att följa långsiktigt. Exempel på sådana aspekter är förekomst av psykisk ohälsa och riskbeteenden såsom alkohol-, tobak- och drogvvanor, socialt kapital, upplevelser av skolmiljön samt studieresultat. Även antal orosanmälningar som når socialtjänsten skulle vara av intresse att följa långsiktigt då det bedöms finnas ett mörkertal i den här gruppen av barn och ungdomar.

Slutsats

Den här utvärderingen visar att Börja prata ökar elevers kunskap om hur de ska gå tillväga om de behöver stöd eller hjälp samt ökar kunskapen om psykisk ohälsa, missbruk och om socialtjänstens arbete för att hjälpa familjer som har det svårt. Enkätsvaren visar att projektet har potential att stärka elevers resiliens kortsiktigt och uppföljning behövs för att utvärdera långsiktiga effekter. Sett till de aspekter som var mest relevanta utifrån projektets syften så ses positiva resultat gällande andel elever som känner att de har någon som verkligen bryr sig om dem samt någon som kan hjälpa om de behöver. Slutligen stärker Börja prata samarbetet mellan socialtjänst och skola och skapar förutsättningar för att långsiktigt implementera nya rutiner kring samverkan som kan gynna barn och ungdomar.

Referenser:

- Armstrong, M. I., Birnie-Lefcovitch, S., Ungar, M.T. (2005) Pathways Between Social Support, Family Well Being, Quality of Parenting, and Child Resilience: What we know. *Journal of Child and Family Studies*, 14(2): 269-281.
- Barnard, M., McKeganey, N. (2004). The impact of parental problem drug use on children: what is the problem and what can be done to help? *Addiction*, 99(5): 552-559.
- Dray, J, et al. (2017). Systematic Review of Universal Resilience-Focused Interventions Targeting Child and Adolescent Mental Health in the School Setting. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 56(10): 813-824.
- Fenwick-Smith, A., Dahlberg, E. E., Thompson, S. C. (2018) Systematic review of resilience-enhancing, universal, primary school-based mental health promotion programs. *BMC Psychology*, 5;6(1):30.
- Folkhälsomyndigheten (2016). Barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld – Resultat och erfarenheter från ett utvecklingsarbete. Folkhälsomyndigheten, Artikelnummer: 16042.
- Höjer, I., Johansson, H. (2012). School as an opportunity and resilience factor for young people placed in care. *European Journal of Social Work*, 16(1): 22-36.
- Kelly, Y., Fitzgerald, A., Dooley, B. (2017) Validation of the Resilience Scale for Adolescents (READ) in Ireland: a multi-group analysis. *Int J Methods Psychiatric Res*. 26(2).
- Lander, L., Howsare, J., Byrne, M. (2013). The impact of Substance Use Disorders on Families and Children: From Theory to Practice. *Soc Work Public Health*, 28(0): 194-205.
- Regeringen. (2017). Uppdrag att genomföra ett utvecklingsarbete för tidiga och samordnade insatser för barn och unga. Dnr: U2017/01236/GV. Hämtad från www.regeringen.se.
- Solis, JM., Shadur, JM., Burns, AR. Hussong, AM. (2012). Understanding the Diverse Needs of Children whose Parents Abuse Substances. *Curr Drug Abuse Rev*, 5(2): 135-147.
- Svensk författningssamling (SFS). Socialtjänstlag (SFS 2001:453) t. o. m. SFS 2018:1894 (Lag om ändring i socialtjänstlagen).
- Svensk författningssamling (SFS). Skollagen (SFS 2010:800) t. o. m. SFS 2019:410.
- World Health Organization. (2018) Adolescent mental health. Hämtad från <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>.